

Др УРОШ ТАТИЋ, научни сарадник
Историјски институт Београд
Кнеза Михаила 36, Београд, Србија
Е-адреса: urostatic@yahoo.com

ФРАНЦУСКИ ПРЕДЛОЗИ АУСТРИЈИ О ТЕРИТОРИЈАЛНИМ ДОБИТИМА НА БАЛКАНУ. Пут Јована Мариновића у Париз 1863. године

САЖЕТАК: После избијања пољског устанка 1863. године, француски цар Наполеон III понудио је аустријском владару Францу Јозефу савез против Русије под условом да пристане на обнову Пољске и уступање Венеције Италији. На име накнаде Аустрија би добила Шлезију и Србију. У то време европска штампа је најчешће помињала да би Хабзбуршка монархија као компензацију за уступање Венеције могла добити Босну и Херцеговину или Румунију. Предлози Наполеона III изазвали су забринутост у Београду. Потврђено је мишљење да је влада у Паризу због захлађења у односима са званичним Петроградом променила политику према Србији. Правитељство је средином јуна послало у француску престоницу председника Савета Јована Мариновића како би сазнао праве намере сила.

КЉУЧНЕ РЕЧИ: Наполеон III, Франц Јозеф, Јован Мариновић, Друен де Лис, територијалне накнаде, Француска, Аустрија, Србија, Босна и Херцеговина

Тема преговора Наполеона III (Napoléon III) и Франца Јозефа (Franz Joseph) о територијалним накнадама на Балкану после избијања устанка у Пољској 1863. садржана је у невеликом броју историографских јединица.¹

¹ Антонен Дебидур, *Дипломајска историја Европе. Од ошвања Бечкој конгреса до закључења Берлинској (1814–1878)*, књ I–II, Београд 1933–1934; Васиљ Поповић, *Полијтика Француске и Аустрије на Балкану у време Наполеона III*, Београд–Земун 1925; Љиљана Алексић, *Сав Француске према Србији за време друје владе кнеза Милоша и Михаила (1858–1868)*, Београд 1957; Гргур Јакшић, Војислав Вучковић, *Својна полијтика Србије за владе кнеза Михаила. Први балкански савез*, Београд 1963; *Писма Илије Гарашићина Јовану Мариновићу, I (књига прва од 29 марта 1848 до 31 децембра 1858 године); II (књига друга од 4 јан. 1859 до 29 марта 1874)*, средно Ст. Ловчевић, СКА, Зборник за историју, језик и књижевност српскога народа, Прво одељење, књига XXII, Београд 1931; Милорад Екмечић, *Огледи из историје*, Нови Сад 2021.

За ово питање везани су и посета српског изасланика Јована Мариновића Паризу и његови разговори с француским министром спољних послова Едуаром Друен де Лисом (Edouard Drouyn de Lhuys).² Циљ овог рада је да расветли улогу Француске у овим преговорима и предочи резултате Мариновићеве мисије.

Ослобођена притиска Француске и Русије да уступи Србији Мали Зворник, Порта је почев од лета 1863. године стално оптуживала Правитељство да организује бунтовне покрете и припрема рат.³ Њени страхови били су поткрепљени обавештењима о активностима српске националне пропаганде, војним припремама и преговорима Кнежевине с балканским хришћанима. Подацима о „мрачним намерама” кнеза Михаила Обреновића располагала је и влада у Лондону. Међутим, гласине су биле сасвим неосноване. Међу балканским народима није било слоге а о изолованој акцији Србије у тренутку када је Русија била заокупљена гушењем пољског устанка није могло бити ни речи.⁴

Оптужбе Порте на рачун Србије имале су заправо дубљи основ. Од почетка пољског устанка западне силе су повремено предлагале сазивање конгреса на коме би поред пољског била расправљана и питања других народности. Турска је одувек заирала од оваквих скупова јер је на њима била лишавана својих суверених права.⁵ Оптужујући Кнежевину да је непријатељ мира, Порта је желела да одузме легитимитет њеним оправданим захтевима.

Међутим, Правитељство је прилично мирно гледало на турске војне припреме и оптужбе. Један од разлога је било задовољство радом Тополивнице у Крагујевцу. Почетком јуна Кнез је посетио ову варош где су мало пре тога стигле машине за изолучивање пушчаних цеви. Тополивница је поседовала четири парне машине од укупно 43 KS, пећ за ливење пројектила за топове с изолученим цевима, чекић за ковање на водену пару, кружне тестере, двадесетак ковачких пећи које раде захваљујући машини за дување коју такође покреће пара, двадесетак машина за изолучивање пушчаних цеви и две машине за изолучивање топовских цеви. Производња арсенала Тополив-

² Едуар Друен де Лис (Париз, 1805 – Париз, 1881) вршио је дужност министра спољних послова Француске у четири наврата: од 19. децембра 1848. до 2. јуна 1849; од 9. до 24. јануара 1851; од 28. јула 1852. до 8. маја 1855. и од 15. октобра 1862. до 31. августа 1866. године. Од стране појединих савременика сматран је „јединим министром спољних послова Другог царства” имајући у виду да је једини имао стварну визију о политици коју би Француска требало да води као једна од европских сила и да је једини заиста знао да управља француском дипломатијом. Био је конзервативан државник и дипломата, близак Светој столици и круговима високог свештенства Католичке цркве у Француској. Желео је да буду одржани на снази уговори из 1815. године и да се влада у Тиљеријама приближи Аустрији и Великој Британији. Заједничко иступање три силе у спољној политици користило би Француској и помогло очувању равнотеже снага у Европи. Именовањем Друен де Лиса на место министра спољних послова 1862. године, промењен је тон у званичној кореспонденцији с руском владом. У односима Париза према Петрограду није било дотадашње присности (АМАЕ, Fond Personnel-Dossiers individuels de carrière, première série, 1816-XIXe siècle; микрофилмована серија: Personnel, 393QO Dossiers nominatifs 1ère série, 1850–1900, No 1365, Drouyn de Lhuys, Edouard; *Dictionnaire des Ministres des Affaires Etrangères 1589–2004* (sous la direction de Lucien Bély, Georges-Henri Soutou, Laurent Theis, Maurice Vaïsse), Paris 2005, 334–340).

³ Термине Османско царство, Турска или Порта употребљавали смо као синониме за исту државу. Правитељство је синоним за српску владу.

⁴ Г. Јакшић, В. Вучковић, н. д., 187.

⁵ Исто, 187.

нице је знатно повећана: дневни капацитет је био 20.000 пушчаних зрна и 40.000 каписли. Тополивница је имала 350 до 370 радника који су месечно могли да направе шест топова и две хаубице са лафетима за једну артиљеријску батерију и 500 нових пушака, да прераде 5.000 кременача у пушке каписларе и да изолуче четири топовске цеви за два дана.⁶ Председник српске владе и министар иностраних послова Гарашанин је сматрао да Porta користи пољски устанак и заузетост Русије да припрети Кнежевини, а да ће стварна опасност наступити само у случају избијања рата у Европи. Турска ће тада сасвим сигурно бити увучена у сукоб, а Велика Британија ће је ради учвршћења унутрашње ситуације у Царству и сопствених интереса наговорити да одмах нападне Србију и Румунију.⁷

КОМПЕНЗАЦИОНИ ПЛАНОВИ НАПОЛЕОНА III

Већ дуже време, у европској штампи ширене су вести да би Аустрија као накнаду за уступање Венеције Италији могла добити неку од турских провинција. У почетку је сматрано да је реч само о новинарским нагађањима. Као предмет компензација најчешће су помињане Босна и Херцеговина а понекад и Румунија.⁸ Међутим, после избијања пољског устанка и интензивних преговора француских и аустријских званичника о уједињењу Пољске, Наполеон III је упутио конкретан предлог Францу Јозефу. Почетком марта 1863. године, он је преко амбасадора Рихарда Метерниха (Richard von Metternich) понудио аустријском цару савез под условом да пристане на обнову Пољске и уступање Венеције Италији. Савез би био уперен против Русије.⁹ На челу обновљене Пољске био би један надвојвода из дома Хабзбурга, а на име накнаде за Венецију Дунавска монархија би добила Шлезију и Србију. Француској

⁶ Archives du Ministère des Affaires Etrangères, Paris-Courneuve (AMAE), Correspondance politique des consuls (cote CPC) 1826–1896 (микрофилмована серија), Turquie-Belgrade, MF (микрофилм) 15 (63CPC/15), No 24, Ботмилио Друен де Лису, Београд, 5. јуна 1863.

⁷ Писма Илије Гарашанина Јовану Мариновићу, II, 99.

⁸ Још 1853. године Наполеон III је нудио Аустрији да заузме Босну и Херцеговину. Од тада ове две турске провинције имају стално место у француским компензационим плановима по којима би Хабзбуршка монархија била обештећена добијањем ових области а заузврат уступила крајеве око реке По. После рата у Италији 1859. у коме су војске Француске и Пијемонта победиле аустријску армију ова понуда је готово сваке године упућивана Бечу. Овога пута Аустрија је заузврат требало да уступи област Венеције. „У марту 1861. је нуђена поново Босна, која ће све до рата 1866. остати стални улог у овој игри”. Међутим, и након Аустријско-пруског рата 1866. године, француски цар је наставио да нуди Дунавској монархији Босну и Херцеговину. Након поремећаја равнотеже снага у Европи због јачања Пруске, Наполеон III је покушао да овим уступком приволи владу у Бечу да са њим склопи савез у рату против Берлина (М. Екмечић, н. д., 95–97, 101–106, 113–118, 120–127, 492–497).

⁹ Emile Bourgeois, *Manuel historique de politique étrangère*, I–III, Paris 1910–1913; III, 639. Због подршке Наполеона III устанку Пољака 1863. био је прекинут француско-руски споразум из Штутгарта 1857. године. Овај усмени споразум два цара и њихових министара спољних послова подразумевао је заједнички договор у погледу решавања крупних питања у Европи, заједничко иступање дипломатских представника две силе у Турској и забрану Аустрији да се меша у унутрашња питања у Турској. Прекид споразума довео је до очигледне промене у политици Француске према Србији. Званични Париз је престао да пружа подршку Кнежевини за чијег је владара сматрао да уважава превасходно савете владе у Петрограду.

би припала Рајнска област. Пруска би била обештећена добијањем Саксоније и Хановера а Турска би била подељена између балканских држава.¹⁰ Обнова Пољске заправо је требало да послужи Наполеону III да сруши систем успостављен 1815. године на Бечком конгресу и да путем територијалних измена врати Француској тада отргнуте области. Због озбиљности предлога, Франц Јозеф је позвао Метерниха да одмах дође у Беч како би му усмено саопштио своје мишљење о могућим последицама оваквог развоја догађаја.¹¹ Аустријски цар није одмах категорички одбацио Наполеонов предлог. Он је тражио времена да размисли. Међутим, главни камен спотицања у разговору два кабинета била је Венеција коју Франц Јозеф није пристајао да уступи.¹² Поред тога влада у Бечу није била спремна на рат који би по њеном мишљењу био неминован у случају да од Русије и Пруске буде захтевано да ради обнављања Пољске жртвују делове територије старе краљевине које су оне поседовале.¹³ Обавештена о Наполеоновом плану Велика Британија је енергично одвраћала Аустрију од његовог прихватања. Влада у Лондону је стрепела да би војна интервенција западних сила у Пољској допринела учвршћењу француске превласти у Европи, чему је она увек пружала отпор. Сам Франц Јозеф је сматрао да је план неизводљив без сагласности Велике Британије и није закључио савез с Наполеоном III.¹⁴ Ипак, изгледа да је аустријски цар оставио ову могућност отвореном све до средине августа 1863. године када је на састанку свих немачких владара у Франкфурту пропао његов покушај да спроведе план о потпуној реорганизацији Немачке. Он је имао за циљ да обезбеђењем апсолутне превласти у оквиру Немачке конфедерације омогући Аустрији, без потпуне сагласности осталих чланица, доношење одлука које би могле да изазову рат споља и учешће свих војски чланица у заштити ненемачких територија Конфедерације. Без сумње, захваљујући неким индискрецијама Аустрије или Велике Британије, руски цар Александар II (Александр II Николаевич) је сазнао за предлоге о склапању савеза као и о територијалним исправкама које је Наполеон III недавно упутио Францу Јозефу. Руски цар то никада није опростио француском владару.¹⁵

За предлог Наполеона III о предаји Србије Аустрији на име накнаде за уступање Венеције, Правитељство је сазнало крајем јула од италијанског

¹⁰ У преписци француског амбасадора у Бечу и министра спољних послова нигде нису поменуте наведене територијалне измене, што је и разумљиво с обзиром на Наполеонову тајну дипломатију. Међутим, интересно је да у литератури постоје различити подаци о ономе што је било у плану француског цара. Ситон-Вотсон (Robert William Seton-Watson, *Britain in Europe (1789–1914): A survey of foreign policy*, Cambridge 1945, 433) је навео да би Турска била подељена између балканских држава док би Аустрија за уступање Венеције као накнаду добила Шлезију и Србију. С друге стране, Дебидур је написао да би Дунавска монархија била обештећена једним делом турских покрајина дуж Јадранског мора, не наводећи тачно којим, док би Турској заузврат била уступљена Черкезија која би била одузета Русији. Он је навео и да је Наполеон III своју идеју прво поверио свом тајном агенту Дебразу Салдапену (Debrauz de Saldapenne) који је отпутовао у Беч 8. марта (А. Дебидур, н. д., II, 390–391).

¹¹ АМАЕ, *Correspondance politique* (cote CP; микрофилмована серија) Autriche (11CP), MF (микрофилм) 483 (11CP/483), No 21, Грамон Друен де Лису, Беч, 9. марта 1863.

¹² Исто, No 26, Грамон Друен де Лису, Беч, 26. марта 1863.

¹³ Исто, No 25, Грамон Друен де Лису, Беч, 26. марта 1863.

¹⁴ Г. Јакшић, В. Вучковић, н. д., 172.

¹⁵ А. Дебидур, н. д., 393, 397–398.

народног посланика Вегеци Рускала (Giovenale Vegezzi-Ruscalla). Ово је за Кнежевину било опасније од старог компензационог плана да Дунавска монархија буде обештећена припајањем Босне и Херцеговине. На тај начин је само потврђено мишљење владе у Београду да је због затегнутих односа с Русијом Француска променила политику на Истоку а самим тим и расположење према Србији. Удаљивши се од Петрограда, званични Париз је био принуђен да води рачуна о интересима Велике Британије и Аустрије на Балкану. Пре тога, влада у Тиљеријама је упутила опомене Кнежевини због оптужби Беча да српски агенти припремају побуну у Бугарској. Сада је постало још јасније зашто француски амбасадор у Цариграду не пружа потребну подршку српским захтевима. У Београду су потпуно изгубили поверење у Француску.¹⁶ Споменути план о уступању Србије Аустрији пропао је након састанка немачких владара у Франкфурту. Вегеци Рускала је споменуо да је по Наполеоновом предлогу Хабзбуршкој монархији требало да буде предата и Румунија.¹⁷

Међутим, о сличним плановима је и даље било речи у штампи. О уступању турских провинција Аустрији почеле су да пишу и цариградске новине, што је узнемирило и самог турског министра спољних послова Али-пашу. Председник српске владе Илија Гарашанин је ово питање врло детаљно размотрио у једном мемоару из 1864. године. Проницљиви државник је предвидео да би Француска поново могла да се врати на ту идеју, нарочито ако би нашла начин да, поред својих, задовољи и интересе других сила од чије би одлуке зависило њено спровођење. Чак и да сама не буде жртвована, положај Србије би проширењем Аустрије постао изузетно тежак, ако не и неодржив. То би посебно дошло до изражаја у случају да Дунавска монархија припоји Босну и Херцеговину. Гарашанин је сматрао да Porta одмах мора да реагује против оваквих претензија јер би откидање било које од њених провинција уједно био и почетак пропасти Турског царства.¹⁸

МАРИНОВИЋЕВА МИСИЈА У ПАРИЗУ

Подстакнута оптужбама Велике Британије и Турске и гласинама да Француска нуди Аустрији територијалне добити на Балкану, српска влада је средином јуна 1863. године послала у Париз председника Савета Јована Мариновића са задатком да сазна праве намере сила.¹⁹ Мариновић је важна питања којима је било заокупљено Правитељство изнео писаним путем Друену де Лису, подносећи му у исто време извод из Гарашаниновог писма француском министру. Двојица српских државника сматрали су да ће обраћање на незваничан начин имати већи ефекат, имајући у виду лично познанство Друен де Лиса и Гарашанина и наклоност француског министра према пред-

¹⁶ Г. Јакшић, В. Вучковић, н. д., 173.

¹⁷ Архив Србије (АС), фонд Илије Гарашанина (ИГ) 1459, Вегеци Рускала Убисинију, Торино, 4. октобра 1863.

¹⁸ Исто, ИГ 1476, мемоар Илије Гарашанина о давању накнаде Аустрији за Венецију и то једне од турских провинција, 1864.

¹⁹ Г. Јакшић, В. Вучковић, н. д., 189.

седнику српске владе. Мариновић је одмах пружио уверавања да Кнежевина нема ни најмању жељу да ствара потешкоће Порти и да ће јој мир омогућити да се посвети решавању питања уређења и унутрашњег развика земље. С обзиром да је Француска тренутно била заокупљена устанком у Пољској и да је стално упућивала Србији савете о посвећености одржању мира и напретку благостања, оваква форма у обраћању била је неопходна. Требало је привући пажњу и обезбедити подршку владе у Паризу за решавање спорних питања између Кнежевине и Турске која су у том тренутку за Француску била од споредног значаја. Правитељство је нагласило да не може ћутке прихватити Портино категорично одбијање српских захтева који почивају на званично признатом праву и неправедне оптужбе британског амбасадора у Цариграду Хенрија Булвера (Henry Bulwer).

У приватном писму Гарашанин је Друен де Лису указао на појединости у вези с недавном конвенцијом Србије и Румуније коју је британска влада означила као тајни савез против Турске. Није било ништа природније у томе да се две кнежевине међусобно обавезу да неће давати азил и допустити да остану некажњени злочинци из суседне земље као и да ће предузети одговарајуће мере против војних дезертера. Булвер је у тој конвенцији видео задирање у права Порте, а Велика Британија је, направивши од тога политичко питање, покушала да за своје становиште придобије друге европске владе. Сасвим супротно од онога што тврде британски државници, Србија није гасила никакве агресивне намере према Турској. Гарашанин је скренуо пажњу француском министру на настојања владе у Лондону да револуционарним путем прошири свој утицај на Кнежевину као што је то учинила у Грчкој.²⁰ Обавештење да Велика Британија ради на свргавању кнеза Михаила Правитељство је добило из Петрограда још крајем маја. Међутим, председник владе је био много забринут због чињенице да је положај хришћана у Турској, захваљујући британској дипломатији, постао још тежи. Он је такође указао да је Porta прекршила одредбе Протокола Конференције у Канлици тиме што кнезу није поднела на увид резултате рада Међународне војне комисије (Commission militaire mixte).²¹ Вероватно верујући да се тренутне околности могу променити, Гарашанин је на дискретан начин предочио Друен де Лису да је уочио промену француске политике према Србији. Председник српске владе је позвао француског амбасадора у Цариграду маркиза Лионела Мутјеа (Marie François René Lionel, marquis de Moustier) да настави

²⁰ Обећање британске владе да ће предати Грчкој Јонска острва ако јој личност новог краља буде по вољи допринело је да за владара огромном већином буде изабран принц Алфред, други син краљице Викторије. После краљичине изјаве да она у име својих синова одбија престо, на власт је октобра 1863. године ступио дански принц, под именом Ђорђе I. Без обзира на овакав исход, британски утицај у Атини остао је још неко време пресудан.

²¹ На основу одредби Протокола Конференције у Канлици од 8. септембра 1862. године требало је да три комисије спроведу закључке ове конференције. Прва је била састављена од страних војних стручњака, са задатком да одреди опсег Београдске тврђаве док су друге две биле српско-турске цивилне комисије а стављено им је у дужност да утврде накнаду штете од бомбардовања Београда у јуну 1862. и спроведу одлуку о исељењу Турака из Србије. Војна комисија је 9. априла 1863. године поднела извештај Порти о границама новог рејона. Урош Татић, „Француска и тешкоће око извршења Протокола Конференције у Канлици”, *Војно-историјски гласник* 2 (2018), 25–49.

с пружањем подршке Кнежевини и да пред самовољом Турске не постане равнодушан.²² Захтев Србије да јој буде предат Мали Зворник још увек није био испуњен. Правитељство је апеловало на француског министра да помогне јер би у супротном Кнежевина и даље била лишена пута поред Дрине који једини може да повеже северну Србију са Савом и Дунавом, а што је представљало једно од кључних питања за индустријски и трговачки развитак земље. Кнежевина је од Велике Британије и Турске тражила само да је тенденциозно не оптужују, а од Француске помоћ у остварењу својих права.²³ Средином јула Гарашанин је о овим питањима разговарао у Београду и са француским конзулом Адолфом Франсоа Ботмилијом (Adolphe François Botmiliau).²⁴ Он је у рукама имао доказе да званични Лондон потајно ради на кнежевом обарању и изазивању нереда у земљи. Ипак, Ботмилио је стекао утисак да је председник владе помало острашћен држањем Велике Британије и њених представника у Србији. У то време су односи између британског конзула Џона Лонгворта (John Longworth) и Правитељства били нарочито лоши, нарочито након што су у тзв. „плавој књизи” објављене Лонгвортове

²² Маркиз Лионел Мутје, рођен у Паризу 1817, био је 1849. године посланик департамента Ду (Doubs) у Народној скупштини а затим је пристао уз режим Другог царства. Унук и син дипломате, његове квалитете уочио је министар спољних послова Друен де Лис и именовао га 1853. за опуномоћеног министра у Берлину где се показао као изузетно способан, нарочито за време трајања Кримског рата (1853–1856). Непосредно након завршетка рата у Италији 1859. године постављен је за амбасадора у Бечу у изузетно затегнутој међународној ситуацији која је пратила процес италијанског уједињења. Мисија у Аустрији потврдила је његов углед вештог дипломате што га је у августу 1861. године препоручило за веома осетљиво место амбасадора у Цариграду. На овом положају страствено се заузео за спровођење реформи у Османском царству а Србију је посебно задужио у кризи изазваној бомбардовањем Београда 1862. и иступањем у корист српских интереса на Конференцији у Канлици исте године. Цариград је напустио у септембру 1866. године када је именован за министра спољних послова. На тој дужности наставио је да улаже напоре у циљу спровођења реформи у Турској. Основао је француску гимназију у Галати да би обезбедио настајање прозападне политичке елите у Османском царству. Умногome захваљујући њему, овога пута зарад француских интереса у одржању мира у Османском царству, Србија кнеза Михаила је 1867. године коначно издејствовала да турски гарнизони напусте тврђаве у Кнежевини. Умро је у Паризу 1869. године (АМАЕ, Fond Personnel, Papiers d'Agents Archives privées, papiers Moustier; *Dictionnaire des Ministres des Affaires Etrangères 1589–2004*, 352–354).

²³ АМАЕ, Turquie-Belgrade 15, Мариновић Друен де Лису, Париз, 13. јула 1863.

²⁴ Виконт Адолф Франсоа Ботмилио, рођен у Генгану (Guingamp) 1817, ступио је у дипломатску службу 1840. године. Започео је каријеру као конзуларни приправник у Лими у Перуу а затим службовао у Арики (Arica; 1847) и Валдивии (Valdivia; 1848–1849) у Чилеу и у Јашију у Молдавији од 1850. до 1852. године. Одликован је 1849. Орденом витеза Легије части. Од 1852. до 1853. био је конзул прве класе у Јерусалиму, затим од 1853. до 1856. у Хелсингору (Helsingør) у Данској и 1856. године у Вера Крузу (Vera Cruz) у Мексику. Године 1857. постао је генерални конзул и отправник послова у Гватемали (Guatemala). Након молбе упућене Министарству спољних послова средином 1862. године да буде премештен на положај у Европи или близу Европе, постао је 1863. француски генерални конзул у Београду. Исте године добио је Орден официра Легије части. У Србији је службовао до 1867. када га је заменио Едуар Филип Анжелар (Edouard Philippe Engelhardt). Наредне године именован је за командора Легије части. Каријеру је завршио 1873. у својству генералног конзула и отправника послова у Тунису. Умро је у Гудлену (Goudelin) 1892. године (АМАЕ, Fond Personnel-Dossiers individuels de carrière, première série, 1816–XIXe siècle; микрофилмована серија: Personnel, 393QO Dossiers nominatifs 1ère série, 1850–1900), No 536, Botmiliau, Adolphe François, vicomte de).

депеше у којима су садржана неистинита сведочења у вези с бомбардовањем Београда 1862. године. Позван од стране британског амбасадора, конзул је тада отишао у Цариград ради разговора о пословима од посебног интереса.²⁵

Мариновићев пут у Париз није донео велике користи Србији. Интересантно да у разговорима с Друен де Лисом српски државник ниједном није начео питање о територијалним добитима на Балкану које је Наполеон III нудио Аустрији. Важно је споменути да Мариновић вероватно није знао да је у цареве планове била укључена и Кнежевина јер је Правитељство за то дознало тек крајем јула, у време када је председник Савета већ увелико боравио у Паризу. Не само француски, већ и званичници других сила, саветовали су Правитељству умереност у држању према Порти. Било је потребно да захтеви буду сачињени у форми која не садржи ниједну реч о намери српске владе да умањи или нанесе повреду правима Порте. Због тренутних околности требало је да Кнежевина заузме благ став у односима са сваком од сила. Руски амбасадор у Паризу Андреј Фјодорович Будберг (Андрей Фёдорович Будберг) саветовао је Србији да сачува оно што је добила, што ће јој омогућити да у будућности додатно поправи свој положај и да сву своју делатност подреди главном циљу, припреми устанка за ослобођење. Једна од тема разговора била је и српска народна војска, чији је број припадника ради умирења Турске требало формално ограничити. Међутим, постојао је начин да се тај број често увећава тако да је Србија за кратко време могла да рачуна на способно и увежбано људство. Што се тиче опште ситуације, било је врло мало изгледа да због пољског устанка избије рат у Европи, а односи Русије и Порте били су много бољи него што је то приказивано Правитељству.²⁶ Мариновић се сусрео и са бугарским публицистима браћом Вулковићима са којима је разговарао о оснивању једног јужнословенског листа у Паризу. Ова идеја била је актуелна одраније јер су са њом већ били упознати и Илија Гарашанин и начелник Министарства иностраних дела Милоје Лешјанин.²⁷ По свему судећи она никада није спроведена у дело. Мариновић је у француској престоници имао прилике да разговара и са грофом Жозефом д'Андлоом (Joseph-Hardouin-Gaston d'Andlau), секретаром Међународне војне комисије којој је било стављено у задатак да одреди величину рејона београдске тврђаве. За своје заслуге током мисије у Београду д'Андло је заслужио похвале цара и царице. Француски официр, који је за разлику од других комесара још крајем маја добио наређење да напусти Србију, сазнао је од Друен де Лиса да је сада и сама Porta тражила да Комисија буде распуштена.²⁸

Мариновић се са Друен де Лисом сусрео неколико пута а њихови разговори су имали незваничан карактер. Због обавеза француског министра председник Савета је чекао и по неколико дана на пријем. Најчешће би разменили по коју реч за време дипломатских соареа или балова на којима је било присутно много људи и где се озбиљни разговори нису могли ни водити.

²⁵ Исто, No 30, Ботмилио Друен де Лису, Београд, 17. јула 1863.

²⁶ АС, ИГ 1437, Јован Мариновић – Илији Гарашанину, Париз, 6/18. јуна 1863.

²⁷ Исто, Јован Мариновић – Илији Гарашанину, Париз, 17/29. јуна 1863.

²⁸ Исто, Јован Мариновић – Илији Гарашанину, Париз, 11. јуна 1863.

Француски министар је са Мариновићем био изузетно љубазан али „осим праздни комплимената” од њега није чуо ништа друго. Већ после првог састанка српски изасланик извео је закључак који се намеће током читања свих писама из Париза упућених Гарашанину: да је Друен де Лис био мало заинтересован за српске послове и да није био сувише вољан да се пред Портом заузме у корист Кнежевине. Закупљен пољским питањем, министар је на другом састанку само рекао да ће учинити шта буде могао да помогне Србији. Преко Министарства спољних послова Француске, Мариновић је сазнао да је Мутјеу дато упутство да настоји да у Цариграду питање Малог Зворника буде решено по жељи Правитељства и да покуша да за такво решење придобије и остале амбасадоре великих сила. Поред тога, Кнежевини је саветовано стрпљење јер због устанка у Пољској није био повољан тренутак за покретање српског питања. У постојећим околностима, подршка српским захтевима је зависила искључиво од добрих односа Правитељства и француског представника у Београду. На конзулу Ботмилију било је да узме иницијативу у решавању српских питања и да пошаље у Париз предлоге који ће након датог одобрења у Министарству спољних послова бити само поднети на потпис Друен де Лису. „Он сигурно неће потпис отказати; но тражити да он чега ради узме иницијативу у нашим стварима, томе сад никако није време”.²⁹ Укратко, потпора Француске српским захтевима зависила је само од извештаја београдског конзула.

Што се тиче пољске кризе, Мариновић је стекао утисак да је њен исход крајње неизвестан и да осим Наполеона III нико у то није упућен.³⁰ Изгледа да се ситуација по овом питању веома често мењала јер ни сам Друен де Лис није могао да предвиди да ли ће доћи до општег оружаног сукоба. Било је извесно да рат неће избити у току 1863, а хоће ли он бити започет у пролеће наредне године зависило је искључиво од одлуке француског цара. С друге стране, Русија није желела сукоб али се спремала за ту могућност.³¹ Српски изасланик је поред осталог сазнао и да је конзул Ботмилио веома наклоњен Кнежевини, о чему сведоче извештаји које шаље из Београда. Мариновић је скренуо пажњу Гарашанину на ову благонаклоност француског представника и замолио председника владе да му на томе ода признање.³²

ПОРТИНЕ ОПТУЖБЕ НА РАЧУН КНЕЖЕВИНЕ

За време боравка председника Савета у Паризу, Србија се сусрела са новим искушењима. Почетком јула Али-паша је одлучио да упути гарантним силама и писмену оптужбу против Кнежевине. Интересантно је да је турска нота предата кратко време после заједничког позива (20. јуна) Велике Британије, Француске и Аустрије Русији да обустави гушење устанка у Пољској и прихвати сазивање конференције осам сила потписница бечких уговора из 1815. године. На рачун Кнежевине биле су упућене веома компро-

²⁹ Исто, Јован Мариновић – Илији Гарашанину, Париз, 11/23. јуна 1863.

³⁰ Исто, Јован Мариновић – Илији Гарашанину, у Паризу на Видовдан 1863.

³¹ Исто, Јован Мариновић – Илији Гарашанину, Париз, 3/15. јула 1863.

³² Исто, Јован Мариновић – Илији Гарашанину, у Паризу на Видовдан 1863.

митујуће оптужбе: да су власти поселе турске џамије, да су претвориле турска гробља у паркове и да одбијају да врате муслиманима остављено покућство, да се у земљи ужурбано врше ратне припреме, подижу утврђења дуж граница и врши насилна регрутација становништва. Поред тога, на Правитељство је сваљена одговорност за оштре новинарске нападе на Порту како у листовима који излазе у Кнежевини тако и у српским листовима у иностранству. Приказујући поступак Турске као злонамеран, влада у Београду је одлучно одбацила све оптужбе.³³

Након што је од турског амбасадора у Паризу Џемил-паше примио Портину ноту, Друен де Лис је покушао да помири завађене стране. Он је најпре желео да сазна од Ботмилија да ли постоји основ за оптужбе против српске управе, али је у исто време препоручио влади у Београду да усвоји жалбе Турске за које утврди да су оправдане и да јој у том погледу пружи задовољење. С друге стране, француски министар је, сматрајући да су ова питања од секундарног значаја, желео да се што мање у њих уплиће. Он је написао београдском конзулу да се Гарашанин с пуним правом супротставио Портини намери да обнови шабачку тврђаву и одреди њен рејон. Међутим, министар је на то категорично одбијање српског државника гледао само као на услугу учињену Француској у тренутку када је била заокупљена пољским устанком. За владу у Тиљеријама представљало је олакшање што није морала да се бави тим питањем све док Порте не понови свој захтев, или док сама не буде одлучила да га званично узме у разматрање. Одговарајући на жеље Правитељства, Друен де Лис је скренуо пажњу амбасадору Мутјеу на прекомерно наоружавање београдске тврђаве и потребу да буде срушен њен јужни истурени део према вароши у замену за рушење одређеног броја српских кућа.³⁴

У времену када је због пољског питања дошло до разилажења између Петрограда и Париза, Турска је на сваки начин покушавала да у блок сила непријатељски расположених према Србији увуче и Француску. Приказујући Кнежевину као виновника сукоба који прети европском миру, Порте је преко амбасаде у Цариграду непрекидно скретала пажњу влади у Тиљеријама на незахвалност Србије према свим напорима француске дипломатије уложеним у њену корист. Француска је и даље имала највећи престиж међу силама. Обезбеђујући подршку званичног Париза, уз сталну потпору Велике Британије и Аустрије, Порте би сасвим сигурно издејствовала да спорови са Србијом буду решени у њену корист. Због тога је она наставила са озбиљним оптужбама на рачун Кнежевине и у другој половини 1863. године. Али-паша је учестало упућивао жалбе против кнеза Михаила. Почетком октобра турски министар је објавио да Кнез има намеру да претвори Богословију у касарну, што није назначено у Протоколу Конференције у Канлици. У случају да тај план буде спроведен, с обзиром да се зграда Богословије налазила такође испод тврђавских зидина, Порте ће морати да протестује против једног чина којим је веома угрожена безбедност београдске тврђаве. Нешто касније,

³³ Г. Јакшић, В. Вучковић, н. д., 190.

³⁴ АМАЕ, Turquie-Belgrade 15 (63CPC/15), No 5, Друен де Лис Ботмилију, Париз, 8. јула 1863.

на основу писма које је добио из Париза, Али-паша је саопштио првом секретару француске амбасаде Бонијеру (Robert Ernest de Bonnières de Wierre) да је кнез Михаило у преговорима с једним белгијским произвођачем оружја о испоруци сто топова. Поред тога, румунски кнез Куза, који располаже са 36 топова са изолученим цевима, има план да успостави војни логор у Ђурђеву (Giurgiu) на Дунаву. Али-паша је сасвим сигуран да кнез Михаило и кнез Куза спремају напад на Турску. Међутим, министар далеко више страхује од српског кнеза, јер се он налази на челу народа много ратоборнијег него што су Румуни и има бројне истомишљенике у европској Турској.³⁵

Нову Али-пашину ноту, у којој је свака од седам оптужби на рачун Правитељства на подробан начин образложена, Џемил-паша је предао Друен де Лису 10. новембра 1863. године. У њој су заправо негирани одговори и противтужбе српске владе.³⁶ Ова нота је предата гарантним силама након што је Наполеон III 4. новембра упутио европским владарима позив на конгрес који је требало не само да реши питање Пољске већ и да замени погажене уговоре из 1815. године одредбама којима ће бити осигуран општи мир. Отварајући 5. новембра седницу Законодавног тела француски цар је тврдио да је виша сила учинила ништавним бечке уговоре: они се више не поштују у Грчкој, Белгији, Француској, Италији и на Дунаву; Немачка иде ка томе да их промени, Велика Британија их је преиначила великодушним уступањем Јонских острва Грчкој, док их Русија гази у Варшави. Међутим, за хришћане на Истоку је било најважније што је Наполеон III у складу са својим одавно прокламованим начелом самоопредељења, поново позвао француску и европску јавност да, не придајући важност превратничком духу екстремних снага, подрже законите тежње народа. Већ сама идеја о конгресу изазивала је неугодност код турских државника а после примљеног саопштења из Париза да је и султану упућен позив они су били крајње затечени. У разговору са Мутјеом турски министри нису могли да сакрију неодлучност и оклевање. Примајући позив из руку француског амбасадора, и сам султан је одговорио да је његова жеља да упозна Наполеона III, али да не зна да ли ће то моћи да учини овом приликом. Порта се прибојавала да ће хришћански народи Балкана искористити прилику да затраже стављање својих захтева на дневни ред конгреса. Српски представник у Цариграду Јован Ристић је британском отправнику послова Ерскину (Erskine) саопштио да Србија у најмању руку очекује да се ослободи топова с београдске тврђаве уперених ка вароши. Било је сасвим сигурно да би Кнежевина пред скуп европских владара изнела питање о уступању градова. Када је у француском посланству у Цариграду српски посланик испитивао да ли би конгрес пристао да расправља о томе да турске тврђаве на територији Србије буду предате кнезу Михаилу, речено му је да би то било могуће у случају да нека од сила да такав предлог. И други народи на Балкану очекивали су доста од сусрета крунисаних глава. Прихватајући позив, грчки краљ Ђорђе предложио је

³⁵ Исто, *Correspondance politique Turquie 360* (микрофилмована серија 133CP/360), No 202, Бонијер Друен де Лису, Терапија, 14. октобра 1863.

³⁶ Исто, нота Али-паше коју је турски амбасадор у Паризу уручио Друен де Лису 10. новембра 1863.

Наполеону III да се конгрес позабави правима и интересима хришћана на Истоку. Овај одговор је, заједно са онима који су упутили други владаоци, одмах предат јавности. Међутим, Наполеонов предлог наишао је на отпор код већине сила па су тако угашене и наде код обесправљених народа у Турској.³⁷ Ово је уједно био и последњи покушај француског цара да учини нешто у корист Пољака. Питање Пољске престало је да угрожава европски мир а Русија је могла несметано да доврши гушење устанка.³⁸

ФРАНЦУСКА УСКРАЋУЈЕ ПОДРШКУ КНЕЖЕВИНИ

После раскида споразума с Петроградом због пољског питања, Француска више никада неће подржавати Србију кнеза Михаила у оној мери у којој је то чинила до почетка 1863. године. Могло би се слободно рећи да је ова подршка сасвим изостала. Изузетак представљају само догађаји крајем 1866. и почетком 1867. године када је Правитељство затражило од Турске да њени гарнизони напусте градове у Србији.

Због захлађења у односима с Русијом, који за владе Наполеона III упркос обостраним покушајима више никада неће бити срдачни, Француска је била принуђена да на Балкану води рачуна о интересима Аустрије и Велике Британије. То је било у складу и с политичким назорима министра спољних послова Друен де Лиса који је желео зближење и споразум с овим двама силама. Због тога је, од времена избијања устанка у Пољској, Француска све више доживљавала Србију као експонента руске политике и оруђе за остварење руских интереса на Балкану. Влада у Тиљеријама је то чинила без обзира на порицања и доказе које јој је пружао њен осведочени пријатељ Илија Гарашанин, у чију искреност ни тренутка није требало да сумња. У другој половини 1863. године, конзули западних сила су озбиљно замерили кнезу Михаилу што је своје чиновнике, Јована Мариновића и Миливоја Петровића Блазнавца, послао да укажу поштовање руском великом кнезу Константину (Константин Николаевич) док је пловио Дунавом близу српских граница. Овај „акт учтивости какав би се учинио према сваком принцу ма које гарантне силе” оцењен је као неприкладан у тренутку „кад је цела Европа устала противу Русије због Пољске и додаје се томе још да је Кнез послао Мариновића да тај церемонијал изврши, који је већи Рус него и сам цар Александар”.³⁹ Негодујући због оваквог поступка конзула, Гарашанин је, као и много пута након тога, тврдио да су Срби окренути само својим интересима и да нису туђе оруђе којим ће свако моћи да располаже по својој вољи. Као потврда да би на сличан начин била указана част и неком француском или аустријском члану владарске куће на најбољи начин може послужити догађај из 1868. године, одмах након Михаилове смрти. Тада су српски министар просвете и директор Артиљеријске школе отпутовали у Базијаш да поздраве принца Наполеона (Prince Napoléon-Jérôme Bonaparte) на његовом путу за Будимпешту.

³⁷ Јован Ристић, *Свољазичњи одношаји Србије новијега времена*, I–III, Београд 1887–1901; II, 244–248.

³⁸ Г. Јакшић, В. Вучковић, н. д., 192.

³⁹ АС, ИГ 1410, Илија Гарашанин – Јовану Ристићу, Београд, новембра 1863.

За развитак односа Француске и Србије после избијања устанка у Пољској важна је мисија Ернеста де Бонијера. Након именовања за првог секретара амбасаде у Цариграду крајем априла 1863. године, овај Француз је допутовао у Београд по специјалном налогу Друен де Лиса. Ова мисија је умногоме допринела уверењу француског министра и јавности у Паризу да је кнез Михаило проруски орјентисан. Бонијер је имао задатак да испита да ли би се Србија, уз Турску, придружила коалицији коју је Наполеон III намеравао да створи против Русије након заоштравања у француско-руским односима због ситуације у Пољској. Том приликом кнез Михаило је одговорио француском изасланику да Срби сматрају Турке својим највећим непријатељима и да због тога с њима никада не могу ратовати на истој страни. Након овог кнежевог одговора, Бонијер је изјавио да би у тадашњим критичним околностима влада у Паризу желела да Србија задржи мир и „да уклони све узроке с пута који би давали повода страху Порте и Аустрије”. За овакву поруку постојали су сасвим јасни разлози. Наполеон III је већ тада добио обећање од Турске да ће стати на његову страну у евентуалном рату с Русијом, а с Бечом су били у току преговори у вези са решавањем питања Пољске и Венеције и склапањем савеза против Петрограда. Гарашанин је у разговору с Бонијером детаљно образложио држање кнеза и владе у вези са пољским питањем. Кнежевина нема много додирних тачака са Пољском, али гаји према Пољацима наклоност јер су угњетен народ који ради на томе да се ослободи туђинске власти. Због удаљености територија двеју земаља, Србија не може да учини ништа за Пољаке, али се нада њиховом избављењу. Те жеље произлазе из очекивања да ће у будућности бити ослобођени и хришћани у Турској. У остварењу тог циља они полажу највеће наде у Француску која на искрен и великодушан начин пружа подршку свим народима који се боре за своју независност. У случају да Porta уђе у рат са Русијом, Србија ће задржати мир као што је то учинила и за време Кримског рата. Кнежевина ће остати неутрална све док не буду угрожена њена безбедност или њена права а ако се то догоди она ће се бранити на начин који јој се буде учинио као најсврхисходнији. С друге стране, охрабрена што је стала на страну Пољака, а подстакнута од Аустрије и Велике Британије, Porta ће покушати да искористи тај рат да умањи права хришћана и да појача над њима репресију. Гарашанин је рекао да Србија не би могла дозволити такав исход и да се нада да ће јој француска влада у томе пружити подршку.⁴⁰ До рата између Француске и Русије није дошло, а мирољубиве изјаве Гарашанина нису допринеле да Србија настави да ужива наклоност владе у Паризу. Чак ни сазнање да би Кнежевина у евентуалном рату двеју сила задржала неутралан став није ништа променило у том погледу. Можда би било другачије да се Србија обавезала да уз свог сизерена уђе у оружани сукоб на страни Наполеона III. Завађена с Русијом, Француска више није имала интереса да пружа подршку Србији чијег је кнеза сматрала штићеником Петрограда. Бонијерова мисија утицала је на промену политике званичног Париза према Кнежевини која је била приметна већ од средине 1863. године. После боравка у Београду, овај

⁴⁰ Исто, О држању Србије према пољском устанку детаљније у књизи: Данко Леовац, *Србија и Русија за време друге владавине кнеза Михаила*, Београд 2015, 121–132.

француски изасланик је у истом циљу отпутовао и у Букурешт код кнеза Кузе.⁴¹

Гарашанин је крајем године писао црногорском кнезу Николи Петровићу да за Србију и Црну Гору није добро што је прекинуто пријатељство између Француске и Русије јер су обе показивале наклоност према кнежевинама. Због захлађења у међусобним односима, две силе ће заборавити на српске кнежевине и сетиће их се тек када им буду потребне за остварење њихових интереса. За Србију и Црну Гору била би још већа опасност ако би Француска или Русија закључиле савез са Турском. У том случају, Порта ће, као услов да приђе једној од сила, свакако тражити да њена власт над хришћанима у Османском царству буде осигурана. У случају рата између Француске и Русије, интереси Србије неће долазити у питање. У случају избијања европског рата, Србија и Црна Гора треба да буду спремне и да се договоре о заједничкој акцији. Без претходног договора кнежевине не би требало да прихватају предлог ниједне од великих сила. Оне ће само на тај начин бити у стању да отклоне опасност која им прети. У Европи се велика важност придаје мишљењу Наполеона III. Гарашанин је скренуо пажњу кнезу Николи да се на основу тренутног развоја догађаја може закључити да се Француска удаљава од Аустрије. То је повољна вест за Србе јер је Дунавска монархија заједнички непријатељ Србије, Црне Горе и свих Јужних Словена. Правитељство једнако поштује и Русију и Француску: прву због православља, а другу због слободе. Оно ће такав став задржати и у будућности, али ће увек деловати у складу с интересима Србије.⁴²

Нажалост, констатација српског државника да се Француска удаљава од Аустрије осликавала је само привремено стање. У 1863. години налазе се клице крупних промена у француској спољној политици и у односима Париза и Беча, које ће уследити након битке аустријске и пруске војске код Садове 3. јула 1866. Наполеон III се 1863. године још увек позивао на начело народности, али је то начело требало да буде примењено само у неким питањима. Цар је заиста желео обнову Пољске али је таквим ставом намеравао да обезбеди користи и на унутрашњополитичком плану. Бранећи интересе католичанства у Пољској, Наполеон III је желео да одобровољи католичке кругове у Француској, незадовољне због његових недавних покушаја да приволи папу на уступање Рима Италији. Католичка партија је била главни ослонац цареве власти, а министар Друен де Лис је био веома близак папи и католичким круговима. Смена Едуара Тувнела (Edouard Thouvenel) са места министра спољних послова уследила је после дворских свађа и трвења, управо због питања Рима и Венеције. Довођење Друен де Лиса је представљало заокрет француске спољне политике у конзервативном правцу, а цар је требало да нађе компромис између својих жеља и тог новог правца. За разлику

⁴¹ Ј. Ристић, н. д., II, 355. О овој Бонијеровој мисији не само да нема извештаја у редовној дипломатској преписци већ ни у личном досијеу овог француског представника у Министарству спољних послова (AMAE, Administration générale et personnel; Personnel, dossiers individuels de carrière, première série 1816-XIXe siècle, микрофилмована серија: Personnel, 393QQ Dossiers nominatifs 1ère série, 1850–1900, No 512, Bonnières de Wierre, Robert Ernest de).

⁴² Исто, ИГ 1416, Илија Гарашанин – кнезу Николи, Београд, 9. новембра 1863. и ИГ 1419, Илија Гарашанин – кнезу Николи, 1863.

од њега, Друен де Лис је био за одржање уговора из 1815. године. Поред тога, министар је желео и зближавање са Аустријом.

ЗАКЉУЧАК

Након прекида савезништва с Русијом, Наполеон се бојао да ће Француска пасти у изолацију. Због тога је он одмах понудио савез Дунавској монархији али под условом да Италији уступи Венецију. На тај начин би у исто време успео да оконча италијанско уједињење и да стекне новог савезника. Међутим, да би придобио Аустрију, Наполеон III био је спреман да жртвује хришћанске народе који су живели у Османском царству и да погази начело народности. Он је 1863. године понудио влади у Бечу да анектира неку од турских провинција: Србију, Босну и Херцеговину или Румунију. Босна и Херцеговина су, као и Румунија, још од раније улазиле у цареве компензационе планове. Ова политика, којој ће се Наполеон III вратити после битке код Садове, била је до крајности неповољна по Србију. Сама Кнежевина више није била предмет трговине, али су Бечу често нуђене Босна и Херцеговина, насељене углавном српским живљем. После неуспелих покушаја да поново постигне споразум с Русијом, Наполеон III се окренуо Аустрији. Покушавајући да придобије Дунавску монархију за савез против Пруске, он је, ако изузмемо предају градова 1867. године, до самог краја владавине кнеза Михаила радио на уштрб интереса Србије.

TRAVAIL SCIENTIFIQUE ORIGINAL

Reçu: 2024/2/1

Accepté: 2024/3/25

Dr UROŠ TATIĆ, chercheur
Institut d'histoire de Belgrade
36 rue Kneza Mihaila, Belgrade, Serbie
Adresse électronique: urostatic@yahoo.com

LES PROPOSITIONS DE LA FRANCE À L'AUTRICHE SUR LES AVANTAGES TERRITORIAUX DANS LES BALKANS.

Le voyage du président du conseil Jovan Marinović
à Paris en 1863

RÉSUMÉ: En 1863, après le déclenchement de l'insurrection en Pologne, Napoléon III proposa à François-Joseph une alliance contre la Russie à condition d'accepter la restauration de la Pologne et la cession de la Vénétie à l'Italie. En échange, l'Autriche recevrait la Silésie et la Serbie. A cette époque, la presse européenne évoquait le plus souvent que la Monarchie des Habsbourg pourrait obtenir la Bosnie et Herzégovine ou la Roumanie en compensation pour la Vénétie. Cependant, François-Joseph n'a pas accepté l'ouverture de Napoléon III. Il n'était pas prêt à céder la Vénétie et il croyait que le projet était irréalisable sans le consentement de la Grande-Bretagne. Les propositions de Napoléon III inquiétèrent Belgrade. L'opinion a été confirmée par le fait que le gouvernement des Tuileries avait changé de politique envers la Serbie en raison du refroidissement des relations avec Saint-Petersbourg. A la mi-juin 1863,

le gouvernement serbe envoya à Paris Jovan Marinović, président du Conseil, pour connaître les véritables intentions des puissances. Pourtant, dans ses conversations avec Drouyn de Lhuys, ministre des Affaires étrangères, Marinović n'a jamais soulevé la question des compensations territoriales que Napoléon III avait offert à François-Joseph. Les représentants du gouvernement impérial, peu intéressés par la question serbe, conseillèrent à la Principauté de faire preuve de modération à l'égard de la Porte. La France considérait de plus en plus la Serbie comme le représentant de la politique russe dans les Balkans. Le voyage de Marinović à Paris n'a pas apporté un avantage particulier à la Principauté.

MOTS CLÉS: Napoléon III, François-Joseph, Jovan Marinović, Drouyn de Lhuys, les concessions territoriales, France, Autriche, Serbie, Bosnie et Herzégovine